

**Фінансова архітектура держави і рівень життя: дослідження впливу
фінансово- економічних індикаторів**

Кочорба Валерія Юріївна

кандидат економічних наук, доцент, заступник директора, доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій Навчально-наукового інституту «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5509-680X> та Scopus Author ID 59253138000

Прийнято: 16.12.2024|Опубліковано: 29.12.2024

Анотація. У статті розглядається категорія рівня життя як складний соціально-економічний показник, що охоплює різноманітні аспекти добробуту населення, включаючи умови праці, житло, освіту, здоров'я та екологічне середовище. Постановка проблеми вказує на відсутність єдиного універсального визначення рівня життя, що ускладнює його порівняння між різними країнами та історичними періодами. Актуальність теми обумовлена необхідністю удосконаленню методичного інструментарію оцінки рівня життя, які включають як кількісні, так і якісні аспекти. Мета роботи – дослідження ролі фінансової системи держави у формуванні якості життя населення, на основі аналізу впливу ключових фінансово-економічних механізмів, таких як розподіл бюджетних ресурсів, монетарна політика, податкові та інвестиційні стимули, а також вдосконалення методологічних інструментів для оцінки соціально-економічного добробуту в умовах трансформації фінансового середовища України.

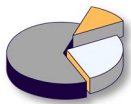

Фінансова система держави виступає визначальним чинником формування якості життя населення України, утворюючи складну мережу взаємопов'язаних економічних механізмів впливу на суспільний добробут. Ефективність розподілу бюджетних ресурсів безпосередньо впливає на рівень соціальних гарантій, доступність медичних, освітніх та інших суспільних послуг. Монетарна політика держави формує фундаментальні умови життєдіяльності населення через механізми грошового обігу, контроль інфляційних процесів та валютного регулювання. Від її виваженості залежить купівельна спроможність громадян, можливості накопичення та інвестування особистих коштів.

Системна трансформація фінансового середовища передбачає комплексний підхід до забезпечення економічної стабільності, створення сприятливого інвестиційного клімату та формування прозорих механізмів оподаткування. Саме ці чинники визначають потенціал соціально-економічного розвитку та рівень якості життя населення.

Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, що включає використання як простих, так і інтегрованих показників рівня життя. Визначено важливість таких індексів, як Індекс людського розвитку (ІЛР), який об'єднує показники здоров'я, освіти та економічного добробуту, а також індекс гендерної нерівності та інші міжнародні рейтинги. В результаті дослідження визначено, що для досягнення сталого розвитку важливо враховувати соціально-економічну нерівність, що має значний вплив на рівень життя. Окремо виділено проблеми відновлення економіки України після війни та пандемії, зокрема, необхідність інвестицій у відновлення інфраструктури, житлового сектора та соціальних установ.

У дослідженні підкреслюється важливість інтеграції економічних і соціальних аспектів для створення ефективних стратегій розвитку, орієнтованих на покращення рівня життя населення. Пропонується підвищення спроможності людей впливати на своє майбутнє, зниження політичної поляризації та створення глобальної архітектури суспільних благ як ключові напрямки для подолання сучасних викликів.

Ключові слова: рівень життя, якість життя, індекс людського розвитку, соціальна нерівність, економічне зростання, інноваційний потенціал, сталий розвиток, соціально-економічні показники, фінансова система.

Financial state architecture and living standards: analysing the impact of financial and economic indicators

Kochorba Valeriia

Candidate of Economic Science, Associate Ptofessor, Deputy Director, Associate Ptofessor of the Department of Banking Business and Financial Technologies of the Education and Research Institute «Karazin Banking Institute», V.N. Karazin Kharkiv National University, Freedom Square, 4, Kharkiv, 61022, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5509-680X>, Scopus Author ID 59253138000

Abstract. The article considers the category of standard of living as a complex socio-economic indicator covering various aspects of the well-being of the population, including working conditions, housing, education, health and the ecological environment. The problem statement shows that there is no single universal definition of the standard of living, which makes it difficult to compare between different countries and historical periods. The relevance of the topic is due to the need to improve the methodological tools for assessing the standard of living, including both quantitative and qualitative aspects. The purpose of the work is to study the role of the state financial system in shaping the quality of life of the population, based on an analysis of the impact of key financial and economic mechanisms, such as the distribution of budget resources, monetary policy, tax and investment incentives, as well as to improve methodological tools for assessing socio-economic well-being in the context of the transformation of the financial environment of Ukraine. The state financial system is a determining factor in shaping the quality of life of the population of Ukraine, forming a complex network of interconnected economic mechanisms of

influence on social well-being. The efficiency of budget allocation directly affects the level of social guarantees, the availability of medical, educational and other public services. The monetary policy of the state creates the basic conditions for the life of the population through the mechanisms of money circulation, control of inflationary processes and currency regulation. The purchasing power of citizens, the ability to accumulate and invest personal funds depend on its balance.

Systemic transformation of the financial environment requires a comprehensive approach to ensuring economic stability, creating a favorable investment climate and establishing transparent taxation mechanisms. These factors determine the potential for socio-economic development and the quality of life of the population.

The methodological basis of the study is a comprehensive approach that includes the use of both simple and integrated indicators of the standard of living. The importance of indices such as the Human Development Index (HDI), which combines indicators of health, education and economic well-being, as well as the Gender Inequality Index and other international ratings have been determined. As a result of the study, it was determined that in order to achieve sustainable development, it is important to take into account socio-economic inequality, which has a significant impact on living standards. The problems of post-war and post-pandemic reconstruction of the Ukrainian economy are highlighted separately, in particular the need for investment in the reconstruction of infrastructure, housing and social facilities.

The study emphasizes the importance of integrating economic and social aspects to create effective development strategies aimed at improving the living standards of the population. It suggests that increasing people's ability to influence their future, reducing political polarisation and creating a global architecture of public goods are key directions for addressing modern challenges.

Keywords: standard of living, quality of life, human development index, social inequality, economic growth, innovation potential, sustainable development, socio-economic indicators, financial system.

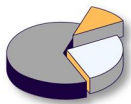

Постановка проблеми. Рівень життя є складною і багатогранною категорією, що охоплює широкий спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом і умовами життєдіяльності людини в суспільстві. Цей показник протягом тривалого часу залишається однією з ключових соціально-економічних характеристик, яка не лише відображає матеріальний добробут окремих осіб, але й узагальнює результати економічної діяльності країни за певний період.

Актуальність поняття рівня життя зумовлює численні підходи до його визначення, кожен з яких формує індивідуальний погляд на проблему і є важливим для наукових досліджень. Оціночний характер цієї категорії спрощує її використання, оскільки вона базується на наукових традиціях та розвитку самої концепції, незалежно від політичних чи інших суб'єктивних факторів. Водночас, складність полягає у відсутності універсального визначення, яке було б релевантним для всіх країн і історичних періодів. Навіть незначні зміни у трактуванні поняття можуть істотно вплинути на методологію досліджень, що створює додаткові труднощі у вивченні цієї категорії.

Рівень життя як динамічна категорія тісно пов'язаний із конкретними умовами розвитку суспільства. У наукових колах він досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, причому його визначення зазвичай адаптується до цілей конкретного дослідження. У широкому розумінні рівень життя включає різноманітні аспекти, такі як умови проживання, зайнятість, стан здоров'я, освіта та екологічне середовище. Кожен із цих елементів впливає на загальний добробут населення [8, 9].

Умови життя населення можна розглядати у контексті побуту, праці та дозвілля. Зокрема, умови праці охоплюють санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, естетичні та соціально-психологічні аспекти. Побутові умови визначаються забезпеченістю житлом, його якістю, розвитком сфери послуг, транспортної інфраструктури та охорони здоров'я. Що стосується дозвілля, то цей компонент відображає використання вільного часу для особистісного розвитку та задоволення соціальних, духовних і культурних потреб.

Узагальнене розуміння категорії рівня та якості життя дозволяє представити її як взаємозв'язок різних складових добробуту людей, враховуючи їхні оціночні критерії. Це відкриває перспективи для подальших наукових досліджень і вдосконалення підходів до аналізу цієї важливої соціально-економічної категорії (рис. 1).

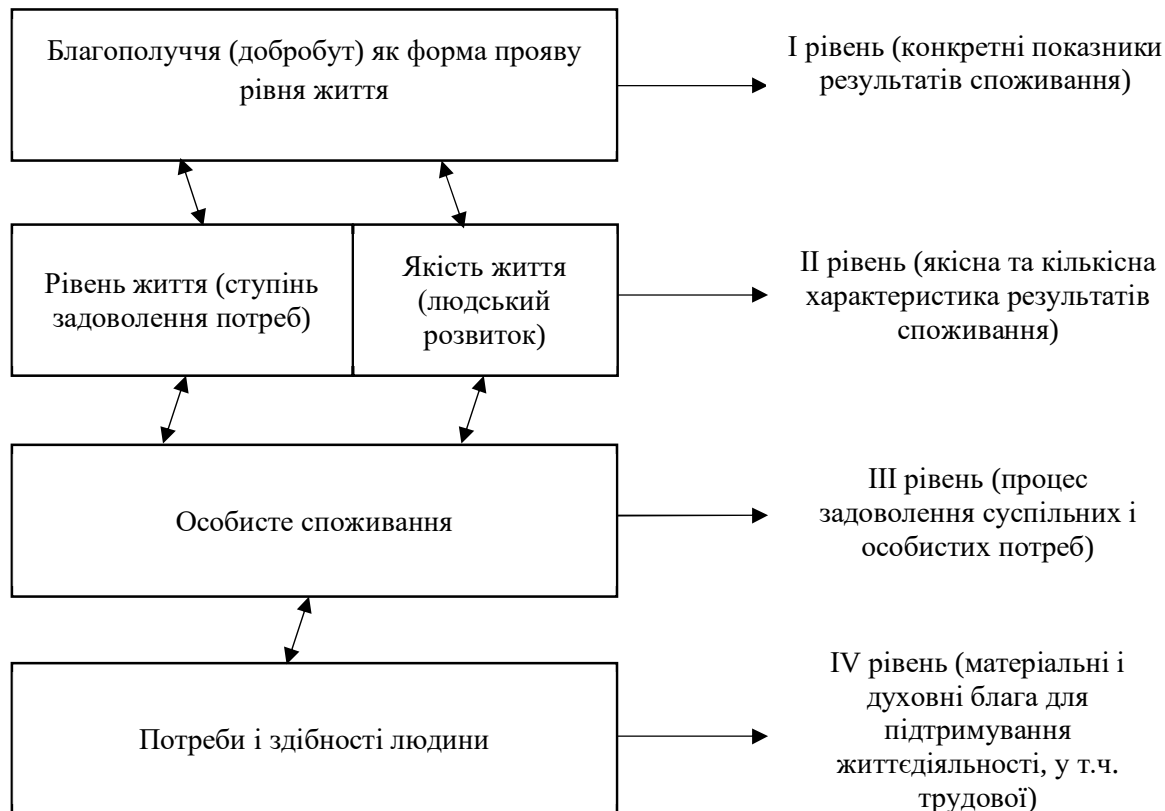

Рис. 1. Взаємозв'язок категорій, що визначають сутність і форми прояву рівня і якості життя населення

Джерело: розроблено автором по [1, 3, 7].

Рівень життя є важливою соціально-економічною категорією, яка суттєво впливає на методологію досліджень і залежить від визначення життєвих стандартів. У світовій економічній науці сформувалася широка термінологічна база, яка включає такі поняття, як «рівень життя», «матеріальний добробут», «спосіб життя», «якість життя», «комфортність життя» та інші. Країни з перехідною економікою, дотримуючись ідеології людського розвитку, пішли

різними шляхами у дослідженні цієї проблематики. Це пояснюється як специфікою соціально-економічних процесів, так і традиціями наукових шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень життя характеризується як складна інтегрована категорія, що відображає розвиток економіки та визначається споживанням матеріальних благ і задоволенням духовних потреб. Це поняття використовується як у національних дослідженнях, так і в міжнародній статистиці, оскільки воно дозволяє оцінити економічне зростання через призму споживання та якості життя. У вітчизняних дослідженнях розвиток концепції рівня життя тісно пов'язаний із концепцією людського розвитку, яка ставить у центр уваги людину, а не виключно зростання національного багатства. Основний принцип цієї концепції передбачає стимулювання людського потенціалу, підвищення його ролі в суспільстві та забезпечення вибору способу життя з відповідальністю за прийняті рішення [10, 14].

Поняття рівня і якості життя досліджується міждисциплінарно, охоплюючи економічний, соціальний, культурний та екологічний аспекти. Стратегії розвитку країн і регіонів орієнтовані на покращення якості життя населення, хоча шляхи досягнення цієї мети можуть різнитися. Науковці пропонують різноманітні визначення рівня життя, які залежать від цілей дослідження. Зокрема, Богуцький О. розрізняє вузьке і широке розуміння цієї категорії, акцентуючи на потребах людини та рівні їх задоволення. На його думку, рівень життя включає особисті потреби, які залежать від доходів населення. Мандибура В. визначає рівень життя як систему відносин і умов, що впливають на життєдіяльність людей, їх інтелектуальний та культурний розвиток [12]. Він вказує на динамічний характер цієї категорії, яка залежить не лише від доходів, але й від розвитку потреб.

Черенько Л. зазначає, що наукові визначення рівня життя ґрунтуються на різних підходах, включаючи виробництво, споживання, доходи та вартість життя [15]. Реут А. и Крикун О. пов'язує рівень життя із розвитком продуктивних сил та кількістю спожитих матеріальних і культурних благ [15]. Лібанова Е. акцентує увагу на споживанні, вважаючи його ключовим показником рівня життя [5].

Галайко Н. підкреслює важливість реальних доходів населення для оцінки добробуту [2].

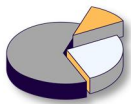
Підхід до визначення рівня життя залежить від багатьох факторів, зокрема історичних, соціальних і економічних умов. Це поняття залишається багатовимірним і динамічним, що робить його важливим об'єктом для подальших наукових досліджень.

У сучасному соціально-економічному аналізі, як у міжнародних порівняннях, так і у вивченні рівня життя населення окремих країн, застосовуються як прості, так і узагальнені показники. Прості показники відображають конкретне задоволення базових потреб у натуральному вираженні, забезпечуючи розуміння реального наповнення інтегрованих показників. Узагальнені, здебільшого вартісні показники, характеризують можливості задоволення цих потреб, інтегруючи інформацію про економічну та соціальну стабільність.

Інтегровані показники мають багаторівневу структуру. На першому рівні визначаються показники задоволення базових потреб індивідів і соціальних груп, такі як заробітна плата, пенсії, стипендії та інші доходи. Другий рівень охоплює валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення, що дозволяє оцінити макроекономічні аспекти забезпечення добробуту та потенціал суспільства у цілому (рис. 2). Третій рівень представлений індексом людського розвитку (ІЛР), який об'єднує економічні, освітні та медичні показники, забезпечуючи міжнародне порівняння рівня життя.

Діаграма та надані числові дані демонструють суттєві економічні відмінності між штатами США, європейськими країнами та Україною у 2023 році за показником ВВП на душу населення.

Штат Вашингтон виділяється надзвичайно високим рівнем ВВП на душу населення, який становить 259954 доларів, що більш ніж у два рази перевищує навіть середній показник по США (81600 доларів). Це свідчить про надзвичайно високий рівень економічного розвитку та добробуту у цьому регіоні. Штати Нью-Йорк і Массачусетс також демонструють високі показники — 110980

доларів і 105164 доларів відповідно, значно перевищуючи середнє значення по країні.

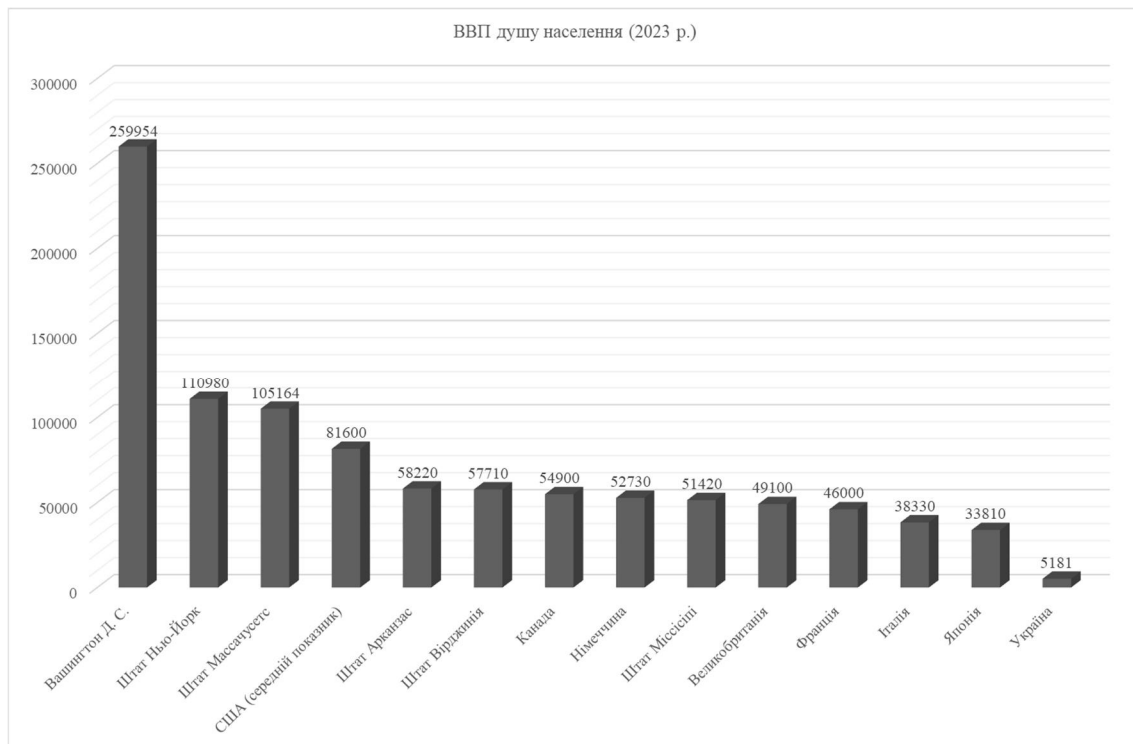

Рис. 2. ВВП на душу населення США, країн G7 та України (2023 р.)

Джерело: Міжнародний валютний фонд, Бюро економічного аналізу та Бюро перепису населення (2023).

Штати з нижчими показниками, такі як Арканзас (58220 доларів), Вірджинія (57710 доларів) та Міссісіпі (51420 доларів), все одно мають рівень ВВП на душу населення, що перевищує значення багатьох європейських країн. Наприклад, Велика Британія (49100 доларів), Франція (46000 доларів), та Італія (38330 доларів) мають нижчі показники, демонструючи розрив у рівні добробуту навіть між розвиненими країнами.

Україна знаходиться на найнижчій позиції у цьому порівнянні з ВВП на душу населення лише 5181 долар. Це показує масштабний економічний розрив між Україною та розвиненими країнами світу, а також навіть з найбіднішими штатами США. Така ситуація підкреслює важливість структурних реформ та інвестицій для підвищення економічного потенціалу України.

Особливе значення має ІЛР, розроблений для оцінки соціально-економічного розвитку. Цей показник поєднує три ключові компоненти: очікувану тривалість життя, рівень освіти та ВВП на душу населення. Використовуючи стандартизовані методики, ІЛР відображає як потенційні можливості, так і реальні досягнення у сфері добробуту, здоров'я та освіти. Окрім цього, враховується вплив механізмів перерозподілу ресурсів та соціального забезпечення, що пояснює різницю в рівнях життя серед країн з однаковими економічними можливостями.

Для оцінки ефективності використання потенціалу країн у покращенні добробуту важливо аналізувати показники здоров'я, освіченості та економічного зростання. Наприклад, ІЛР не лише відображає можливості економіки, а й оцінює їх практичну реалізацію у контексті глобальних соціальних тенденцій. У країнах з рівним ВВП рівень життя може суттєво відрізнятися через відмінності у доступі до освіти, медичної допомоги та механізмах соціального забезпечення.

Інтеграція економічних і соціальних аспектів вивчення якості життя спирається на різноманітні методики. У більшості досліджень розглядаються базові показники, такі як економічний добробут (ВВП, доходи, середня заробітна плата), соціальний розвиток (демографія, медицина, освіта) та екологічна ситуація. Серед міжнародних показників вагоме місце займають індекси, зокрема індекс соціального прогресу, глобальний індекс інновацій та рейтинг рівня щастя [11, 13].

Індекс соціального прогресу оцінює досягнення країн у трьох сферах: задоволення основних потреб, забезпечення добробуту та створення умов для розвитку. До таких потреб належать доступ до харчування, медичної допомоги, житла, освіти, а також безпека і свободи. Вимірювання відбувається за шкалою від 0 до 100, що дозволяє аналізувати успіхи і проблеми країн у забезпеченні добробуту.

Глобальний індекс інновацій оцінює інноваційний розвиток, зокрема людський капітал, дослідження, інфраструктуру, технології та результати творчої діяльності. У цьому контексті особливу увагу приділяють

співвідношенню витрат і досягнень, що дозволяє оцінити ефективність реалізації інноваційного потенціалу.

Рейтинг рівня щастя, сформований на основі соціальних та економічних показників, таких як ВВП на душу населення, тривалість життя, громадянські свободи та відчуття безпеки, враховує також суб'єктивні оцінки щастя громадян. Аналіз щастя підкреслює важливість не лише економічних, але й соціальних і психологічних факторів.

Спроби створення універсальних методик оцінки рівня життя демонструють залежність між економічними та соціальними показниками, водночас підтверджуючи їх взаємну автономність. Наприклад, індекс фізичної якості життя, розроблений на основі показників тривалості життя, грамотності та дитячої смертності, свідчить про слабкий зв'язок між ВВП і якістю життя, підкреслюючи необхідність багатофакторного підходу до аналізу добробуту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до цієї тематики, на сьогодні відсутня уніфікована система показників рівня життя. Це ускладнює розробку методик розрахунку окремих індикаторів і створення узагальненого показника. Крім того, рівень життя часто ототожнюється з такими термінами, як добробут, становище населення або якість життя. Проте суттєві аспекти, пов'язані з оцінкою рівня та способу життя, залишаються невирішеними. Вони включають необхідність чіткого розмежування понять "рівень", "якість" і "спосіб" життя, розробку регіональних методик оцінки та аналіз взаємозв'язку між способом і рівнем життя.

Узагальнення даних про рівень життя потребує стандартизації часткових показників для забезпечення порівнянності результатів. Одним із методів є використання зважених середніх значень, які враховують вагу кожного компонента в загальній структурі. Інший підхід передбачає ранжування країн за окремими показниками, що дозволяє створити об'єктивну картину соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Таким чином, оцінка рівня життя вимагає комплексного підходу, який поєднує кількісні та якісні аспекти. Результати таких досліджень є основою для формування ефективної соціальної політики, спрямованої на підвищення добробуту населення і забезпечення сталого розвитку.

Мета роботи – дослідження ролі фінансової системи держави у формуванні якості життя населення, на основі аналізу впливу ключових фінансово-економічних механізмів, таких як розподіл бюджетних ресурсів, монетарна політика, податкові та інвестиційні стимули, а також вдосконалення методологічних інструментів для оцінки соціально-економічного добробуту в умовах трансформації фінансового середовища України.

Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, що включає використання як простих, так і інтегрованих показників рівня життя. Визначено важливість таких індексів, як Індекс людського розвитку (ІЛР), який об'єднує показники здоров'я, освіти та економічного добробуту, а також індекс гендерної нерівності та інші міжнародні рейтинги.

Системна трансформація фінансового середовища передбачає комплексний підхід до забезпечення економічної стабільності, створення сприятливого інвестиційного клімату та формування прозорих механізмів оподаткування. Саме ці чинники визначають потенціал соціально-економічного розвитку та рівень якості життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова система України в контексті сучасних соціально-економічних трансформацій виступає складним і багатогранним інструментом забезпечення життєдіяльності населення, особливо в умовах перманентної військово-політичної напруги. Науковий аналіз демонструє, що фінансова архітектура держави зазнає суттєвих деструктивних впливів внаслідок перманентних економічних потрясінь, спричинених військовою агресією.

Макроекономічна динаміка України характеризується значними інфляційними процесами, що призводять до перманентної девальвації

купівельної спроможності населення. Соціально-економічний контекст формується під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників, серед яких домінують військово-політичні детермінанти, котрі спричиняють структурні трансформації фінансової системи.

Інституційні перетворення фінансового сектору передбачають імплементацію прогресивних механізмів регулювання, зокрема впровадження системи захисту прав споживачів фінансових послуг, автоматизацію інформаційного обміну та модернізацію ринкових інструментів капіталізації. Однак повномасштабна реалізація цих трансформацій ускладнюються перманентною нестабільністю зовнішнього середовища.

Відновлювальні процеси економічної системи концентруються навколо розбудови соціально орієнтованих програм підтримки та стимулювання підприємницької діяльності. Зокрема, впроваджуються інноваційні механізми часткового фінансового гарантування кредитних ресурсів в аграрному секторі, що покликані забезпечити потенціал економічного зростання.

Взаємозв'язок між динамікою валового внутрішнього продукту (ВВП) України та рівнем якості життя населення є значущим, але не завжди характеризується прямолінійністю та однозначністю. Дослідження свідчать, що економічне зростання, відображене у збільшенні ВВП, створює умови для підвищення соціальних стандартів, зокрема мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та доступу до базових послуг. Проте реалізація цих можливостей залежить від ефективності державної політики, спрямованої на розвиток людського капіталу та зменшення соціальної нерівності.

У той же час, зростання ВВП не завжди супроводжується пропорційним покращенням умов життя населення. Зокрема, економічне піднесення може супроводжуватися високим рівнем інфляції, що негативно впливає на реальну купівельну спроможність громадян. Крім того, розрив між темпами економічного зростання та рівнем соціального забезпечення ускладнює досягнення сталого покращення добробуту.

Для забезпечення підвищення якості життя населення України недостатньо лише нарощувати ВВП. Необхідно спрямовувати фінансові ресурси на стратегічні інвестиції в систему освіти, охорону здоров'я та соціальний захист. Такий підхід сприятиме не лише стабільному економічному розвитку, але й реальному зростанню рівня життя для широких верств населення.

Якість життя населення безпосередньо формується комплексом взаємопов'язаних фінансових показників, що характеризують економічну динаміку держави. Системо утворюючими індикаторами виступають реальна заробітна плата, рівень інфляції, середній дохід домогосподарства, процентні ставки за кредитами, курс національної валюти, рівень безробіття та індекс споживчих цін. Кожен з цих показників відображає різні аспекти фінансової спроможності населення, демонструючи не лише номінальні грошові надходження, але й реальну купівельну спроможність, економічну стабільність та потенціал для соціального розвитку. Інтегральна оцінка цих параметрів дозволяє комплексно діагностувати фінансове самопочуття суспільства та прогнозувати тенденції його соціально-економічного благополуччя.

Згідно з останніми даними, економічна ситуація в Україні характеризується наступними показниками. Інфляція в Україні у 2023 році склала 12,85 %, але спостерігається її зниження до 5,84% у 2024 році. Індекс споживчих цін у 2024 році зупинився на рівні 194,16. Мінімальна заробітна плата з 1 квітня 2024 року становить 8000 гривень. ВВП на душу населення фіксується на рівні 4980,33 доларів США у 2024 році. Загальний державний борг України становить у 2024 році 94,05% ВВП або 177,70 млрд доларів США. Спостерігається зростання ВВП до 184,1 млрд доларів США у 2024 році у порівнянні з попереднім роком [4].

Інтегральні показники якості життєдіяльності населення демонструють системні деформації, що виражаються у низькому рівні купівельної спроможності, високій вартості базових соціальних благ, екологічних обмеженнях та проблемах функціонування системи охорони здоров'я. Політико-економічна нестабільність справляє перманентний негативний вплив на загальний соціальний добробут.

Міжнародна фінансова підтримка виступає критично важливим фактором стабілізації економічної системи. Водночас ефективність зовнішніх інвестиційних ін'єкцій детермінується спроможністю внутрішніх інституцій забезпечити прозорість фінансових потоків та мінімізувати корупційні ризики. Індекс людського розвитку (ІЛР) України у 2024 році становить 0,734, що відображає високий рівень людського розвитку. У світовому рейтингу країна займає 100-те місце серед 193 країн. Проте цей показник знизився до найнижчого рівня з 2004 року, що підкреслює негативний вплив пандемії COVID-19 і повномасштабної війни. ІЛР є інтегрованим показником, який оцінює досягнення в трьох основних сферах: здоров'я, освіта та рівень життя. З 1990 до 2022 року ІЛР України зріс лише на 0,4%, з 0,731 до 0,734 [4].

Індекс гендерної нерівності (ІГН) України у 2024 році становить 0,188, що ставить її на 48-ме місце серед 166 країн. Цей показник відображає нерівність у сферах репродуктивного здоров'я, доступу до прав і можливостей, а також на ринку праці. В Україні жінки мають вищий ІЛР (0,741) порівняно з чоловіками (0,726). Індекс гендерного розвитку дорівнює 1,021, що вказує на невеликий гендерний розрив.

У контексті компаративного аналізу показників гендерного розвитку та гендерної нерівності України в 2024 році спостерігаються принципові методологічні та змістовні відмінності між індексами. Індекс гендерної нерівності (ІГН), що становить 0,188, є аналітичним інструментом вимірювання диспропорцій та асиметрій у соціально-економічному становищі чоловіків і жінок. Цей показник характеризується обернено пропорційною залежністю, де мінімальне значення свідчить про мінімальну гендерну нерівність.

На противагу цьому, Індекс гендерного розвитку зі значенням 1,021 репрезентує більш комплексну оцінку прогресивних трансформацій у забезпеченні гендерної рівності. Даний показник інтегрально відображає досягнення в ключових сферах людського розвитку з урахуванням гендерної перспективи, демонструючи позитивну динаміку та потенціал розвитку суспільних інституцій. Значення, що перевищує одиницю, підкреслює наявність

системних зрушень у напрямку забезпечення паритетних можливостей для різних гендерних груп.

Принципова відмінність полягає в методологічному підході: перший показник концентрується на діагностиці нерівностей, а другий – на оцінці прогресивного розвитку та потенціалу гармонізації соціальних відносин.

За умови врахування соціально-економічної нерівності ІЛР України у 2024 році знижується до 0,676, що свідчить про 7,9% втрати розвитку через нерівність. Зі збільшенням нерівності зростають і втрати у розвитку, що ускладнює вихід із глухого кута [4].

Для досягнення сталого розвитку необхідні колективні дії, спрямовані на подолання цих викликів через зміцнення співпраці. Рекомендуються три напрямки для поліпшення: підвищення спроможності людей впливати на своє майбутнє, зниження політичної поляризації та створення глобальної архітектури суспільних благ.

У 2024 році основними потребами в Україні є житло, транспорт, торгівля та промисловість, сільське господарство, енергетика, соціальний захист та засоби до існування, а також управління вибухонебезпечними матеріалами. Найбільші фінансові витрати пов'язані з відновленням житлового сектору, що складає понад 80 мільярдів доларів США, що становить 17% від загальної суми потреб. Транспортна інфраструктура потребує майже 74 мільярдів доларів США або 15% від загальної суми. Торгівля та промисловість, сільське господарство, енергетика та соціальний захист потребують 67,5 мільярда доларів США (14%), 56 мільярдів доларів США (12%), 47 мільярдів доларів США (10%) і 44 мільярди доларів США (9%) відповідно. У секторі управління вибухонебезпечними матеріалами необхідно майже 35 мільярдів доларів США, що становить 7% від загальної суми. Крім того, витрати на очищення та управління уламками складають майже 11 мільярдів доларів США [5].

Регіони з найбільшими змінами в потребах з лютого 2023 року включають Київську, Дніпропетровську, Донецьку, Херсонську, Харківську, Запорізьку та Одеську області. Враховуючи, що частину потреб уже було задоволено, зокрема

завдяки державному фінансуванню, актуальна сума витрат значно зменшилась. Так, у 2023 році Уряд України виділив 1 мільярд доларів США на відновлення житлового сектору, значна частина коштів була спрямована на ремонт та реконструкцію пошкоджених об'єктів. Відновлення сектору освіти також стало важливою частиною зусиль, оскільки було відновлено близько 500 навчальних закладів, а частка навчальних закладів з укриттями зросла з 68% до 80%.

У секторі транспорту було відновлено основне дорожнє та залізничне сполучення в регіонах, де Уряд відновив контроль. Найбільші зусилля були спрямовані на Харківську, Чернігівську, Київську та Сумську області, де було проведено аварійний ремонт понад 2000 км доріг та замінено 115 дорожніх мостів тимчасовими конструкціями. Окрім цього, було відновлено понад 25 км залізничних ліній та 46 залізничних мостів.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) оприлюднила Глобальний інноваційний індекс 2024 року (GII), який визначає місце світових економік за рівнем їхнього інноваційного потенціалу. У межах цього щорічного рейтингу аналізується понад 130 країн за майже 80 індикаторами. Основна увага приділяється таким аспектам, як інституції, людський капітал, інфраструктура, розвиток ринку, складність ведення бізнесу, знання та технологічні досягнення, а також творчі результати.

У цьогорічному звіті Україна зайняла 60-ту позицію, що на п'ять місць нижче порівняно з 2023 роком. Водночас країна посідає четверту сходинку серед економік із рівнем доходів “нижче середнього”. Незважаючи на складні умови, спричинені агресивною війною Росії, індекс демонструє низку позитивних зрушень в інноваційному розвитку України.

Особливістю України є здатність генерувати більше інноваційної продукції відносно обсягу інвестицій в інновації порівняно з її ВВП. У сфері інноваційних результатів Україна традиційно має кращі позиції, ніж у категорії внесків в інновації. Порівняння результатів у цій сфері з рівнем економічного розвитку,

що оцінюється обсягом ВВП на душу населення, засвідчило високе 6-те місце України в 2024 році.

Україна належить до економік, де інноваційний розвиток випереджає темпи економічного зростання. Така тенденція зберігається протягом тривалого періоду, починаючи з 2014 року. Крім того, спостерігається певне покращення за такими показниками, як складність ринку, яка піднялася з 104-го місця у 2023 році на 85-те, та складність бізнесу, де Україна перемістилася з 48-го на 45-те місце. Покращено також показник онлайн-творчості — 39-та позиція проти 44-ї торік. У субіндексі корисних моделей Україна втримала перше місце, а також посіла друге місце за зайнятістю жінок з вищою освітою і четверте за витратами на програмне забезпечення.

Негативні тенденції, які впливають на позиції України в індексі, пов'язані насамперед із військовими діями. Вони спричинили падіння показників, що стосуються інституцій, людського капіталу та наукових досліджень, зниження рівня охоплення вищою освітою та скорочення тривалості навчання у школі. Також відзначається зменшення припливу прямих іноземних інвестицій та уповільнення розвитку інфраструктури.

Попри виклики, глобальний інноваційний індекс 2024 свідчить про наявність значного інноваційного потенціалу України, який зберігається навіть за умов поточного економічного та політичного тиску.

Згідно з розробленими стратегічними цілями, основними завданнями є стабілізація демографічної ситуації, покращення якості життя громадян та забезпечення необхідних умов для відтворення населення. Враховуючи сучасні демографічні виклики, ключовим завданням є забезпечення умов для міграційного приросту, що передбачає повернення українців, які проживають за кордоном, а також залучення мігрантів з інших країн для поповнення дефіциту робочої сили. Серед факторів, що стимулюють повернення громадян до України, окрім економічних, важливу роль відіграють культурно-гуманітарні аспекти, такі як відчуття національної ідентичності та патріотизм. Таким чином, стратегічні заходи повинні бути спрямовані на підтримку українців за кордоном,

зокрема через створення системи постійної комунікації та підтримки їх інтеграції в українське суспільство [6].

Одним із важливих аспектів є зниження відтоку молоді, яка є основним ресурсом для економічного розвитку та інновацій. Для цього необхідно інвестувати в освіту та професійне навчання, що дозволить молодим українцям здобувати конкурентоспроможні навички і залишатися в країні. Розвиток партнерства між освітою і бізнесом є важливим кроком для забезпечення адаптації молоді до потреб ринку праці, що допоможе зменшити рівень безробіття та стимулюватиме бажання залишатися в Україні.

У той же час, для забезпечення стабільного демографічного розвитку країни необхідно створити умови для підвищення рівня народжуваності. Для цього важливо підтримати сім'ї в реалізації їхнього прагнення народжувати та виховувати дітей, забезпечивши економічну самодостатність та соціальну підтримку. Підтримка батьківства та покращення репродуктивного здоров'я населення сприятимуть наближенню до рівня народжуваності, необхідного для простого відтворення населення.

Зменшення рівня передчасної смертності є важливою складовою стратегії, оскільки висока смертність, зокрема серед чоловіків, створює серйозні демографічні виклики. Необхідно активно працювати над профілактикою захворювань, що призводять до передчасної смертності, а також покращити доступ до медичних послуг, що дозволить зберегти здоров'я громадян та підвищити якість життя, зокрема для людей з інвалідністю [6].

Для розвитку ринку праці в умовах збройної агресії важливо створити умови для активізації максимальної кількості громадян, здатних працювати. Модернізація системи працевлаштування, підвищення кваліфікації та підтримка соціальних ініціатив сприятимуть відновленню економіки та створенню нових робочих місць, зокрема через залучення фахівців з інших країн. Підготовка та адаптація робочої сили дозволить не лише знизити рівень безробіття, а й забезпечити стабільний розвиток економіки в майбутньому.

Висновки. Фінансова система України в умовах сучасних соціально-економічних викликів постає критичним інструментом забезпечення життєдіяльності населення та належної якості життя. В роботі доведено, що системні трансформації фінансового середовища, зумовлені комплексом внутрішніх та зовнішніх детермінант, передусім військово-політичною нестабільністю. Ключовою особливістю сучасного етапу є невідповідність між потенціалом економічного зростання та реальним рівнем соціального забезпечення. Макроекономічна динаміка характеризується високими інфляційними ризиками, що створюють перманентний тиск на купівельну спроможність населення.

Однією з важливих стратегічних цілей є адаптація суспільства до процесів демографічного старіння. Україна вже зараз належить до групи країн з найстарішим населенням, що вимагає комплексних заходів для поліпшення умов життя людей похилого віку. Забезпечення гідних умов пенсійного забезпечення та соціальної підтримки, а також розвиток інфраструктури для старшого покоління є необхідними для підтримки їхнього активного довголіття та інтеграції в суспільство.

Стратегічним пріоритетом постає не лише нарощування валового внутрішнього продукту, але й цільове спрямування фінансових ресурсів у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Такий підхід забезпечує формування потенціалу сталого розвитку та підвищення якості життя широких верств населення. Інституційні перетворення фінансового сектору вимагають комплексної модернізації з урахуванням викликів сучасного глобального середовища, впровадження інноваційних механізмів регулювання та захисту прав споживачів фінансових послуг. Отже, стратегічні цілі, орієнтовані на поліпшення якості життя, включають комплексний підхід до міграційної політики, соціальної підтримки сімей, покращення умов для молоді, а також створення сприятливих умов для людей похилого віку. Їх реалізація забезпечить стабільний розвиток країни в умовах сучасних демографічних викликів.

Список використаних джерел

1. Бойченко М. Г. Основи формування аналітичної оцінки дослідження якості життя України / М. Г. Бойченко. // Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Електронний журнал. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. - № 3. - С. 22 – 24 .
2. Галайко Н. В. Аналіз якості життя населення в Україні / Галайко Н. В., Столяренко О. О., Кравчук О.В. // Причорноморські економічні студії. - 2020. - Випуск 49. - С. 135-140.
3. Гречанікова А. О. Порівняльний аналіз підходів до статистичної оцінки рівня життя населення за регіонами України / А. О. Гречанікова // Управління розвитком. – № 8. – С. 72–74.
4. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні: матер. наук.-практ. конф. (19 квітня 2024 р., м. Львів) / упорядн.: Буник М. З., Бліщук К. М., Федорчак О. В, Худоба О. В. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. – 279 с.
5. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
6. Кабінет Міністрів України. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/66f/c43/106/66fc4310689bb131307545.pdf> (дата звернення: 26.11.2024).
7. Касьмін Д. С. Міждисциплінарний розвиток якості життя і якості трудового життя на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Д. С. Касьмін // Ефективна економіка : наук. журнал. – 2019. – №6. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7147>.
8. Кравець О.В., Кучерова Г.Ю. Імітаційне моделювання рівня соціально-економічного розвитку як індикатора стану безпеки країни. Актуальні проблеми

економіки. 2019. №5. с. 4-13.

9. Кравець, О.В., Діденко, А.В. Моделювання якості життя населення України на основі показників соціально-економічної ситуації. // Primedia ELaunch LLC, 2021. С. 92–107.

10. Кравченко, О. О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2021, с. 572-578.

11. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія / Л. М. Черенько. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України, 2021. – 365 с.

12. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання: монографія / В. О. Мандибура ; [відп. ред. : Д. П. Богиня]. - Київ : Парламентське видавництво, 1998. - 256 с.

13. Ставицький, А., Молоканова, К. Моделювання якості життя населення в Україні та країнах Європи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 6(213), 20-31, 2020.

14. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика Монографія / МОНМС України. Одеський нац. економічний унів-тет. – Одеса, 2012. – 316 с.

15. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. — Електронне видання. — Київ, 2023. — Об'єм даних 4,42 МБ